

Философия жана инсандагы баалуулуктар

Суленов К.Ж, Мурзалиев К, Эгембердиева Р,- ЖАМУ

Исламды тарбия иштеринде колдонуунун принциптери жөнүндө

Кыргыз Республикасы көп жылдар бою алгач падышалык, кийин большевиктик Орусиянын таасиринде жана курамында жарандык (светское) секуляридашкан мамлекет болуп калыптанып, эгемендик алгандан берки аз десе да, көп десе да болчудай он сегиз жыл ичинде, ар кандай оош - кыйыштарга карабастан, укуктук – демократиялык коомду куруунун аракети менен келе жатат. Мындай кыйын кезең өткөөл мезгилди баштан кечирип жаткан өлкөнүн келечеги, анын өсүп келе жаткан муундарынын тарбиясынан жана билиминен чукул учурда эле жогорку деңгээлде көз каранды болору өзүнөн – өзү түшүнүктүү болсо керек. Билим берүү жагынан өткөн доордон өксүбөй турган мурас калды десек жаңылышпайбыз. Ал эми тарбия берүү жагынан баардык идеалдардан айрылып калдык, дей берсек жаңылышабыз, себеби жалпы адамзаттык баалуулуктарды идеал кылып алууга болот эмеспи. Жаңы муундардын руханий, адептик, моралдык нормалардагы жүрүш турушун, мүнөзүндөгү оң белгилерди калыптандырыш үчүн кыргыз педагогдоруна мурдагыга караганда эселенген изденүү менен көп күч жумшоого туура келет. Тарбия берүүнүн жаңы парадигмасы бул ишке динди да колдонууга мүмкүнчүлүк берет. Биз дүйнөлүк диндерди бири болгон исламдын тарбиялык потенциалын учкай айталык дедик, анткени кыргыз эли баардыгы дээрлик мусулманчылыкты карманат эмеспи. Бирок диний эмес коомдо диний маселелерди көтөрүүдө өтө кылдаттык талап кылынат, антпесе бирине жаккан менен экинчисине жакпай, үчүнчүсү кайдыгер калып, түшүнбөстүктөр, карама каршылыктар келип чыгышы мүмкүн.

Исламды тарбия иштеринде колдонуунун педагогикалык регламенти төмөнкү принциптерге негизделиши керек: жарандуулук (светкость), маданиятка шайкештик, улуттук өзгөчөлүк, маданий көп түрдүүлүк, гумандуулук жана руханийлик. Бул принциптердин ичинен жарандуулук принципби – исламдын маданий адептик баалуулуктарын тарбия иштеринде колдонууда методологиялык негиз болушу зарыл. Жарандуулук принциби дегенде кээ бирөөлөр атеисттик мектепти, кээ бирөөлөр диний тарбия, агартууну кошо берүүчү мектепти түшүнүшөт. «Жарандуулук – светское» деген термин орус тилинде В. Дальдын сөздүгүндө «гражданское», «мирское» дегенди билдирет (ошондуктан биз аны «жарандуулук» деп котордук). С.Ожеговдун сөздүгү «нецерковное» деген маанини кошту, демек жарандык принцип – бул чиркөөдөн (мечиттен) демек динден көз каранды эмес, жашоо турмуштук принцип. СССРдин негизи болгон Орусияда 23 – январь 1918- жылдагы Декрет менен мамлекет, мектеп динден ажыратылган болсо дагы ал чыныгы жарандык коомго айлана албады, анткени алар каардуу (воинствующий) атеизмдин расмий саясатын ишке ашырып келген. Айтылгындар СССРдин курамына кирген Кыргыз Республикасына да тиешелүү. Эгемендүүлүк алынган 1991- жылдан баштап Кыргызстан чыныгы жарандык мамлекетке айланды, анткени анда абиир эркиндиги, дин тутуу же тутпоо эркиндиги жарандардын өз ыктыярына берилди. Ошондуктан, жарандуулук принцибин сактап диндерди, исламды да тарбия иштерине колдонууга мүмкүнчүлүк ачылды.

Мамлекетти динден ажыратууга мүмкүн болсо дагы адамдарды ишенимден ажыратууга мүмкүн эместигин убакыт өзү көрсөттү. Жер жүзүндөгү бейишти – коммунизмди куруунун жетимиш ашык убаракерчилик жылдарында «кудай адамды эмес, адам кудайды жараткан» деген дөөдүр принципти мээлерге куюп, ыйык китептердеги баалуу, өтө бай мурастардан куру калтырып, алардан жат кылууга жасалган аркеттерден кийин, адашкан уул атасына кайта келүүгө убакыт жетти көрүнөт. Мектеп менен диндин байланышынын феноменинин натыйжасында азыркы коомдо маданиятты, руханийликти, адептүүлүктү жана

моралды динсиз сактап калууга, башкача айтканда дүйнөнү динсиз сактап калууга мүмкүн эмес деген көз караш басымдуулук кылып бара жатканы чындык.

Бир статья эмес, бир нече томдордун ичине баткыс идеялары бар багытка арналган бул тырнактай эмгекти төмөнкү тыянактар менен аяктайбыз:

Дин – бул ар кандай маданияттын, цивилизациянын негизи болуп келген, таң калаарлыктай ыйык, көп кырлуу, түбөлүктүү феномен. Аны айтылып жүргөндөй маданияттын бир тармагы дешке болбойт, тескеринче маданият диндин бир тармагы болуп, андан келип чыккан. Чындап айта келгенде атеизм деле дин, диндин бир тармагы болуп ажыралып чыккан. Ошондуктан жарандуулуктун принцибин бекем сактап динди, айрым алганда исламды тарбия иштерине фанатизм, фундаментализм, эгоизм, сеператизм, экстремизм сыяктуу негативдик көрүнүштөрдүн бетин ачуу, алардан сактануу менен кошо коркпой этпей колдоно берсе болот.

Акырында Ф.Достоевский «Дин болбосо, бир да цивилизация болмок эмес», Л. Сенеканын «Кудайга ишенүү, кудайга ишенбөө сыяктуу эле акылы жоктук», А.Эйнштейндин « Илимге дин, динге илим керек, экөө бирдикте, бирин-бири толуктап адамзатты прогреске алып келет» дешкен. Ушул макаланын авторлорун бири К. Суленовдун « Молдолор интеллигент, интеллигенттер ыймандуу болмоюнча коом оңолбойт» деген пикири менен өз позициябызды билдиребиз.

Адабияттар:

1. Спиркин Г.В. Философия. Окуу китеби. М «Гардарика» 2000 ж.
2. Народы и религии мира. Энциклопедия М. 1998 г.
3. Маритен Жак. Знание и мудрость. М. 1999 г
4. Абузяров Р.А, Туева З.А Исламдын башаттары. Уфа 1996 ж
5. Карпеньков М.А КСЕ М. «Гардарика» 2003 г